

Opinnäytetyö (AMK)

Sosiaalialan koulutusohjelma

2020

Natalie Bracone

LASTEN OSALLISUUDEN TOTEUTUMINEN PÄIVÄKODISSA

– päiväkodin työntekijöiden näkökulmia

OPINNÄYTETYÖ (AMK / YAMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosionomi (AMK)

2020 | 35 sivua, 2 liitesivua

Natalie Bracone

LASTEN OSALLISUUDEN TOTEUTUMINEN VANTAALAISESSA PÄIVÄKODISSA

- Päiväkodin työntekijöiden näkökulmia

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää lasten osallisuuden toteutumista työntekijöiden näkökulmasta päiväkodin arjessa. Lisäksi tarkoituksena oli saada selville, millaisia esteitä osallisuuden toteutumiselle ja herättää keskustelua työntekijöiden keskuudessa. Tutkimus toteutettiin Vantaalla sijaitsevan yksityisen päiväkotiketjun yksikössä , jossa on 1-6-vuotiaita lapsia.

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus ja aineistokeruumenetelmänä käytettiin avointa kyselylomaketta. Kyselyyn vastasivat päiväkodin viiden eri ryhmän työntekijät tiimeinä. Aineiston keruu tapahtui alkuvuodesta 2020. Opinnäytetyön keskeiset käsitteet ovat varhaiskasvatus sekä osallisuus. Tutkimustulosten analyysissa käytettiin laadullista sisällönanalyysia.

Tutkimustuloksista ilmeni millä tasolla lasten osallisuus toteutuu päiväkodin eri ryhmissä. Vaihtelua ryhmien välillä esiintyi riippuen ryhmän ikäjakaumasta. Esiin nousi kuitenkin myös yhteneviä tekijöitä. Lasten mielenkiinnon kohteet toiminnan suunnittelussa otetaan huomioon kaikissa ryhmissä. Haasteina nähtiin esimerkiksi päiväkodin ryhmäkoot sekä haasteelliset tilat. Tutkimustulokset myös osoittivat, että lasten osallisuutta ja sen kehittämismahdollisuuksia oli pohdittu tiimeissä. Seuraava toivottu askel onkin, että tutkimuksen pohjalta päiväkodissa pohdittaisiin lasten osallisuutta ja sen haasteita yhteisesti koko työyhteisön keskuudessa, jotta päästäisiin toteuttamaan osallistavampaa varhaiskasvatusta.

ASIASANAT:

osallisuus, varhaiskasvatus

BACHELOR'S / MASTER'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Social Services

2020 | 35 pages, 2 pages in appendices

Natalie Bracone

IMPLEMENTATION OF CHILDREN'S PARTICIPATION IN KINDERARTEN

The perspectives of kindergarten workers

The aim of this study was to investigate the realization of children's participation in the everyday life of the kindergarten. The purpose was also to identify the challenges to inclusion and to stimulate discussion among employees. The empirical data was collected from the employees in a private kindergarten with kids from 1 to 6 years old.

The study is a qualitative research and as a method of data collection was an open questionnaire. The questionnaire was answered by the staff teams of five different groups of the kindergarten. The material was collected in early 2020. The keywords of the thesis are early childhood education and participation. Qualitative content analysis was used to analyze the research results.

The results of the research revealed the level of children's participation in different groups of the kindergarten. There was variation between depending on the age distribution of the groups. However, converging factors also emerged. Children's interests are taken into account in all groups when planning activities. The group sizes of the kindergarten and the shared facilities were seen as challenges. The results of the research also showed that the participation of the children and ways of developing it had been discussed in teams. The next desirable step is to research into a kindergarten to address child participation and its challenges across the work community, in order to achieve more inclusive early childhood education.

KEYWORDS:

participation, early childhood education

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 MITÄ ON VARHAISKASVATUS?	8
2.1 Varhaiskasvatuksen määrittely	8
2.2 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet	8
3 LASTEN OSALLISUUS	10
3.1 Osallisuuden käsitteen perustaa	10
3.2 Osallisuus päiväkodin arjen perustoiminnoissa	11
3.3 Osallisuuden osatekijät	12
4 MALLEJA OSALLISUUDESTA	14
4.1 Osallisuuden tikapuut	14
4.2 Osallisuuden moniulotteisuus	16
4.3 Osallisuuden tasomalli	18
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	22
5.1 Tavoitteet ja tutkimuskysymykset	23
5.2 Aineiston analyysi	24
6 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET	26
6.1 Osallisuuden mahdollistaminen ryhmissä	26
6.2 Lasten osallisuuden kehittämisideat	28
6.3 Haasteita lasten osallisuuden toteutumiselle	28
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA ARVIOINTI	30
7.1 Johtopäätökset	30
7.2 Tiedonkeruumenetelmän ja tulosten arviointi	32
7.3 Oppimisprosessi ja ammatillinen kasvu	33
7.4 Jatkotutkimuksen suunta	34
LÄHTEET	35

LIITTEET

Liite 1. Saatekirje

Liite 2. Kyselylomake

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni käsittelee lasten osallisuutta yksityisen päiväkotiketjun yksikössä. Tutkimustehtävänä oli empiirisen aineiston avulla selvittää osallisuuden toteutumista ja sen haasteita päiväkodissa. Koko päiväkotiketjun keskeiset arvot, ovat: turvallisuus, suvaitsevaisuus, myönteisyys, innovatiivisuus sekä osallisuus. Osallisuus on siis osa päiväketjun arvoja, joiden tulisi toteutua toiminnassa. Halusin tutkia, millä tasolla osallisuus toteutuu päiväkodissa työntekijöiden näkökulmasta, sillä he ovat niitä, joiden vastuulla osallisuuden mahdollistaminen on.

Päiväkodin johtaja antoi minulle hyvin vapaat kädet opinnäytetyöni aiheeksi. Aluksi tarkoitukseni oli tehdä päiväkodille kehittämishanke, joka liittyisi leikkiin ja osallisuuteen, mutta monen mutkan kautta päädyin tekemään tutkimuksellisen opinnäytetyön. Tutkimuksellisen opinnäytetyö osoittautui ennen kaikkea aikataulullisesti helpommaksi ja alkuun kaavailemani kehittämistyö olisi tarvinnut tuekseen runsasta aineistonkeruuta haastattelulla ja havainnoinnilla, ja koin etenkin kehittämistyön tuotoksen määrittämisen hyvin haastavaksi. Osallisuus valikoitui keskeiseksi käsitteeksi, sillä se on nykypäivänä ajankohtainen teema ja sitä painotetaan niin valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuin varhaiskasvatuslaissakin, jotka toimivat suomalaisen varhaiskasvatuksen perustana. Käsite on myös ollut esillä opintojeni jokaisella varhaiskasvatusta koskevalla luennolla sekä aiheena sellainen, johon haluan perehtyä enemmän. Osallisuus on mainittu myös YK:n lasten oikeuksien sopimuksessa sekä jopa Suomen perustuslaissa. On siis sanomattakin selvää, että kyseessä on iso teema. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta katsottuna osallisuuden edistäminen on ollut Suomessa suurena tavoitteena jo pitkään, sillä sen on katsottu olevan syrjäytymisen ja huono-osaisuuden ehkäisemisessä ratkaiseva keino (Holmström & Kittelä. 2017, 5).

Toisessa luvussa taustoitin varhaiskasvatusta ja sen perustaa esittelemällä hieman varhaiskasvatustilaa sekä vuonna 2019 voimaan astuneen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Kolmannessa luvussa avaan osallisuuden käsitettä ja sitä, miten lasten osallisuus voi näkyä päiväkodin arjen perustoiminnoissa. Neljännessä luvussa esittelen tärkeitä tutkijoiden kehittämiä malleja lasten osallisuuteen liittyen. Viidennessä luvussa avaan tutkimukseni lähtökohtia aina toimeksiantajasta tutkimusmenetelmiin ja kuudennessa luvussa esittelen tutkimuksen tulokset, jotka olen kerännyt avoimen kyselylomakkeen avulla. Seitsemännessä luvussa kerron tekemäni

johtopäätökset ja arvioin tutkimustani. Viimeisessä luvussa pohdin opinnäytetyöprosessia kokonaisuudessaan.

2 MITÄ ON VARHAISKASVATUS?

2.1 Varhaiskasvatuksen määrittely

Opetushallituksen mukaan varhaiskasvatus on lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostama kokonaisuus, jossa painottuu pedagogiikka. Varhaiskasvatus liittyy suomalaiseen koulutusjärjestelmään ja on merkittävä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen kannalta. Varhaiskasvatukseen sisältyvät ikävuodet 0-6. (Opetushallitus 2020.) Ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta on huoltajilla ja varhaiskasvatuksen tehtävänä onkin tukea ja täydentää huoltajien kasvatustehtävää. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 7.)

Varhaiskasvatuslaissa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen järjestämisestä ja tuottamisesta sekä varhaiskasvatuksen tietovarannosta. Laissa mainittavat erilaiset varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta, jota järjestetään toimintaan soveltuvassa paikassa. Lain mukaan varhaiskasvatukseen ovat oikeutettuja lapset, jotka eivät vielä ole oppivelvollisuusikäisiä sekä erityisolosuhteiden sitä vaatiessa, myös sitä vanhemmat lapset. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018 § 1.)

Varhaiskasvatuksella on monia perustehtäviä, jotka on listattu esimerkiksi varhaiskasvatuslain tavoitteissa. Lain tarkoituksena on muun muassa jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaisen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen, terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen sekä lasta kunnioittavien toimintatapojen ja mahdollisimman pysyvien lasten ja henkilöstön välisten vuorovaikutussuhteiden turvaaminen. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018 § 3). Opetushallituksen mukaan tiedot ja taidot, joita lapsi oppii varhaiskasvatuksessa vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa (Opetushallitus 2020.)

2.2 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Opetushallituksen vuonna 2019 voimaan astuneet Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet tukevat ja ohjaavat varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta varhaiskasvatuksen järjestäjät ovat velvoitettuja suunnittelemaan paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman,

joka tukee ja ohjaa varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Varhaiskasvatuksen järjestäjät tarkoittavat kuntia, kuntayhtymiä sekä yksityisiä palveluntuottajia. Lisäksi päiväkodeissa jokaiselle lapselle laaditaan yhdessä lapsen ja huoltajien kanssa yksilöity varhaiskasvatussuunnitelma. (Opetushallitus 2020.)

Vuonna 2018 Opetushallitus julkaisi uudistetun Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on valtakunnallinen määräys, joka perustuu varhaiskasvatukseen lakiin. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tarkoituksena on luoda tasavertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle. Dokumentissa säädetään varhaiskasvatuksen toteuttamisen sisällöistä ja ensisijaisista tavoitteista, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä siitä, mitä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee pitää sisällään. Perusteiden kulmakivenä ovat varhaiskasvatuksen toimintaympäristön ja lasten kasvuympäristön muutokset. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 7-8.)

3 LASTEN OSALLISUUS

3.1 Osallisuuden käsitteen perustaa

Tutkimuksen pääkäsite on lasten osallisuus, joten perehdyn osallisuuden käsitteen perustaan sosiaalialan ja varhaiskasvatuksen näkökulmasta. Osallisuudesta säädetään eri lainsäädännöissä ja kansainvälisissä sopimuksissa. Perustuslaissa määrätään ihmisten yhdenvertaisuudesta ja siitä, että lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti (Suomen perustuslaki § 6). Myös varhaiskasvatuslaissa määrätään lapsen osallisuudesta ja vaikuttamisesta seuraavasti: *”Lapsen varhaiskasvatusta suunniteltaessa, toteutettaessa ja arvioitaessa lapsen mielipide ja toivomukset on selvitettävä ja otettava huomioon hänen ikänsä ja kehityksensä edellyttämällä tavalla.”* (Varhaiskasvatuslaki 540/2018 § 20.) Yksi varhaiskasvatuslain tavoitteista on varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin (Varhaiskasvatuslaki 540/2018 § 1). YK:n Lasten oikeuksien sopimuksen 12. artiklan mukaan sopimuksen ratifioineet valtioiden on taattava lapselle oikeuden vapaasti ilmaista omat näkemyksensä lasta koskevissa asioissa ja nämä näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2019) puhutaan inklusiivisesta toimintakulttuurista, jossa edistetään yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Tämä tarkoittaa sitä, että aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan, olivat ne sitten lasten, henkilöstön tai huoltajien. Tähän pääsemiseksi tarvitaan osallisuutta edistäviä toimintatapoja ja rakenteita sekä niiden tietoista kehittämistä. Osallisuuden kautta myös lasten ymmärrys oikeuksista, vastuusta, valintojen seurauksista sekä yhteisöstä kehittyy. Lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta myös osaltaan vahvistavat osallisuutta. Myös lasten ja heidän huoltajiensa osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 30.)

Talentian (2017) ammattieettisten ohjeiden mukaan osallisuuteen liittyvä oikeus saada tietoa itseä koskevista asioista sekä mahdollisuus mielipiteen ilmaisuun ja tätä myötä

vaikuttaa omiin asioihin. Osallisuus on tunne voimaantumisesta ja valtaistumisesta, joka kehittyy toiminnassa ja mahdollistaa omien valintojen tekemisen. Vastakohtia osallisuudelle ovat osattomuus ja syrjäytyminen. (Talentia 2017, 17.)

Tarkasteltaessa osallisuutta pedagogisen näkökulman mukaan osallisuus on yksi sosiokulttuurisen oppimiskäsityksen mukaisen varhaiskasvatustyön toteutumisen edellytys sekä mahdollistaa lapsen myönteisen itsetunnon kehittymisen ja neuvottelu- ja keskustelutaitojen, joita tarvitaan oltaessa ryhmässä ja toimittaessa demokraattisesti. (Turja 2011, 26). Osallisuus ei ole pelkästään osallistumista, vaan olennaista on myös se, että yksilöille annetaan mahdollisuus vaikuttaa toimintaan, johon he osallistuvat (Kirby, Lanyon, Cronin & Sinclair 2003a, 5; Turja 2011, 26). Suomenkielessä sana ”osallistaminen” antaa ymmärtää, että sen sijaan, että lapsi olisi omasta vapaasta tahdosta toimiva subjekti, lapsella on lähinnä passiivinen asema toiminnassa. Vaihtoehtoinen termi osallistamiselle on ”osallisuuden mahdollistaminen.” (Turja 2011, 26.)

3.2 Osallisuus päiväkodin arjen perustoiminnoissa

Päiväkodin arki tarjoaa sekä tietoisesti organisoituja mahdollisuuksia sekä spontaaneja hetkiä lasten osallisuudelle (Turja 2011, 48). Holmström ja Kittelä (2017) painottavat, että varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina pedagogisia kasvatus- ja opetustilanteissa, joissa myös osallisuus olisi otettava samanaikaisesti huomioon. Perustoiminnoissa osallisuus ei ole pelkästään lapsen omatoimisuuden tukemista, vaikka tosiasiasa se on paljon muutakin ja avainasemassa on aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus sekä aikuisen toiminta. Aikuiset ovat niitä, jotka synnyttävät lapselle osallisuuden tunteen myös perustoiminnoissa. (Holmström & Kittelä 2017, 12.)

Päiväkodeissa olisi hyvä luoda mahdollisimman kiireetön ilmapiiri eteistilanteisiin pukeutumis- ja riisumistilanteissa. Tämä onnistuu esimerkiksi porrastamalla lasten tuloa ja menoa niin, että pukeutumistiloissa on samanaikaisesti vain muutama lapsi. Kun ympäristö on rauhallinen, pystyy aikuinen kohdata lapsen aidosti ja kuunnellen ja näin mahdollistetaan lapsen osallisuus. Lapsen kanssa voi yhdessä pohtia ulkona vallitsevaa säätä ja miettiä miten sitä varten kannattaisi pukeutua. On tärkeää antaa tehdä mahdollisimman paljon itsenäisiä valintoja, kuten mahdollisuus pohtia, minkälaisia leikkejä lapsi ajatteli ulkona leikkiä ja ovatko kurvaatteet tarpeellisia. Tässä tulee kuitenkin ottaa ikätaso huomioon. (Holmström & Kittelä 2017, 12-13.)

Päiväkodin ruokailutilanteet ovat loistavia tilaisuuksia lapsen kuulemiseen ja täten osallisuuden tukemiseen. Ruokaillessa lasten kanssa aikuinen voi luoda keskustelua ja saada tietoa lasten toiveista, ajatuksista ja kokemusmaailmasta. Ruokailuun liittyy myös paljon rajoitteita, mutta aikuinen voi toiminnallaan tukea lapsen osallisuutta. Aikuinen voi esimerkiksi antaa lapsen annostella ruokansa lautaselle. Mikäli aikuinen annostelee ruoan lapselle, häntä tulee kuunnella herkällä korvalla. Lapselle voi olla tärkeää, että ruoka on aseteltu erilleen ja pieninä annoksina, jolloin uusien makujen maisteleminen on helpompaa. Ruokailutilanteisiin liittyviä rajoituksia on esimerkiksi missä järjestyksessä ruoka syödään ja juoma juodaan tai kuka juttelee ja kenen kanssa. Ideaalutilanteessa lasten annetaan jutella keskenään ja syödä ja juoda oman mielensä mukaan. Mahdolliset rajoitukset tulee perustella pedagogisesti. Aikuinen voi myös antaa lapsen valita oma ruokailupaikka. Näin lapsi kokee, että pystyy vaikuttamaan itselleen ajankohtaisiin ja tärkeisiin asioihin. (Holmström & Kittelä. 2017, 13.)

Uusi varhaiskasvatussuunnitelma varhaiskasvatuksessa tulee kiinnittää huomiota myös päiväkodin lepokäytäntöihin. Tärkeitä kysymyksiä ovat, millä tasolla lapsen osallisuus toteutuu lepotilanteissa, millaisen ilmapiirin aikuinen luo toiminnallaan lepotilanteisiin ja miten lapsen osallisuus tilanteissa näyttäytyy. Lapsen yksilöllisyys on huomioitava myös päiväkodin lepohetkissä ja nämä hetket on muokattava lasten tarpeita vastaavaksi. Lepohetki ei tarkoita, että lapsen tulee maata hiljaa häiritsemättä muita ja työyhteisön tehtävänä onkin yhdessä lasten kanssa keksiä vaihtoehtoinen lepo hetki. Voidaan keskustella mikä lepo hetkessä on epämieluisia ja mitä muutettavaa siinä on sekä kehittää erilaisia rentoutumiskäytänteitä, joka sopii lapsiryhmän tarpeisiin. Myös nukkuville lapsille työntekijöiden on järjestettävä mahdollisuus nukahtamiseen. Aikuinen voi mahdollistaa lasten osallisuuden esimerkiksi antamalla lasten valita sadun tai musiikin sekä keskustelemalla lasten kanssa levon ja nukkumisen merkityksestä. (Holmström & Kittelä 2017, 14.)

3.3 Osallisuuden osatekijät

Leinonen (2014) on jaotellut lasten osallisuuden varhaiskasvatuksessa seitsemään osatekijään. Lapsen oikeus iloita itsestä on ensimmäinen osatekijä. Tällä tarkoitetaan sitä, että lapsi kokee olevansa tärkeä ja merkityksellinen omana itsenään ja että myös toiset viihtyvät hänen seurassaan. Toinen osallisuuden tekijä on oikeus tarpeiden täyttymiseen. Aikuisten tehtävänä on ensisijaisesti huolehtia siitä, että lapsen

perustarpeet tulevat tyydytetyksi ja että heidän tarpeeseensa tulla kuulluksi ja huomatuksi vastataan. Kolmas osatekijä on yhteydessä tuettuun ja aikuisen turvassa tapahtuvaan oppimiseen. Jotta lapsi rohkenee osallistua ja tuoda omia aloitteitaan ja näkemyksiään esille, on turvallisuuden tunne tärkeää. Oppiminen vaatii epäonnistumisia ja harjoittelua, eikä lapsen ole hyvä kokea jäävänsä yksin näissä tilanteissa. Lapsen vaikutusmahdollisuudet ja lapsen tukeminen tässä ovat neljäs osatekijä. Lasta on autettava ymmärtämään, mikä merkitys hänelle itselleen sekä ryhmän muille jäsenille tehtävillä valinnoilla on. Lapsen mahdollisuus valita ja vaikuttaa ei riitä, vaan olennaista on myös se, että lapsi ymmärtää merkityksen. Viides osatekijä on omatoimisuuden harjoittelu. Lapselle annetaan vapaus kokeilla taitojaan ja rajojaan sekä osoittaa pystyvyyttään. Lasta ei kuitenkaan tule jättää yksin kantamaan vastuuta, mikäli harjoitellut taidot eivät ole hallussa. Kuudes osatekijä liittyy lapsen vastuuseen kasvamiseen. Yhdessä toisten lasten ja aikuisten kanssa lapsi opettelee ymmärtämään millaisia seurauksia hänen päätöksillään ja teoillaan on, miten vastuuta otetaan ja kannetaan ja mitä tarkoittaa yhteinen päätöksenteko. Viimeinen eli seitsemäs osatekijä on yhteisön ja ympäristön yhteinen tulkitseminen ja jakaminen kaikkien niiden toimijoiden kanssa, joihin lapsi liittyy. Näitä toimijoita ovat esimerkiksi koti, lapsiryhmä, kasvattajat ja harrastukset. (Venninen, Leinonen & Ojala 2010; Leinonen 2014, 20.)

4 MALLEJA OSALLISUUDESTA

4.1 Osallisuuden tikapuut

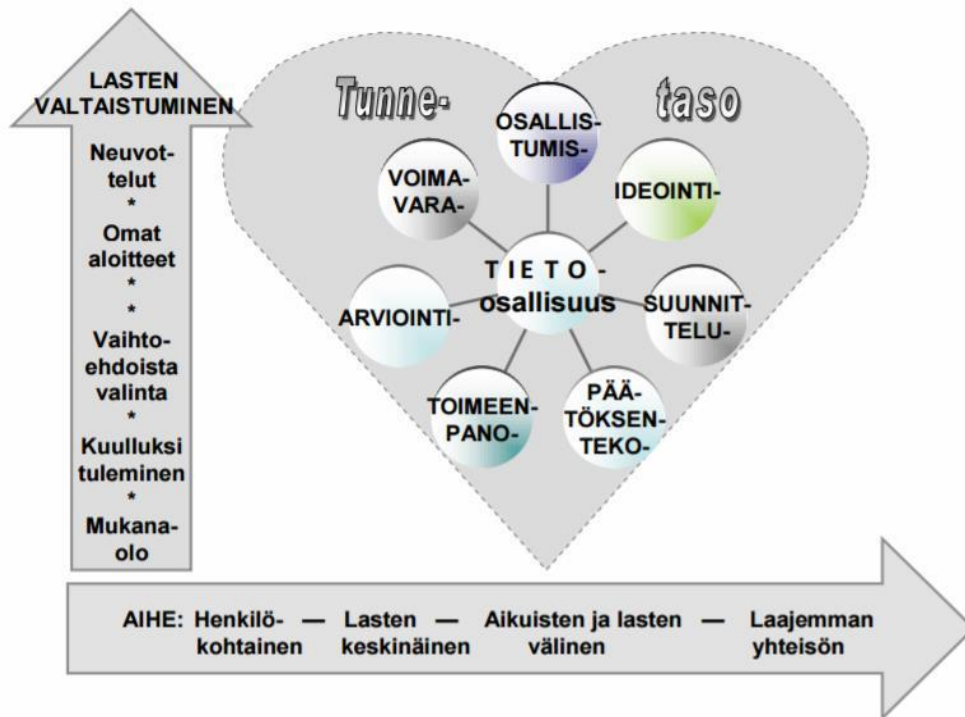
Roger Hartin (1992) kehittämän osallisuuden tikapuut-mallin, jossa lasten osallisuuden taso määräytyy sen mukaan, kuinka paljon lapsilla on tietoa toiminnasta, kenen aloitteesta ja suunnitelmien mukaan toiminta tapahtuu ja kenellä on toiminnassa päätösvalta (Kuvio 1) (Turja 2011, 27) esittelee. Hart kehitti osallisuuden tikapuut kuvatakseen osallisuuden eritasoisia ilmentymiä aikuisen ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa (Venninen & Leinonen, 2013; Venninen, Leinonen & Ojala, 2010). Mitä enemmän lapsilla on tietoa toiminnan luonteesta, sen taustoista ja tavoitteista, sitä enemmän he voivat määritellä toimintaa ja omaa osuuttaan siinä. Tämä johtaa myös siihen, että heillä on suurempi mahdollisuus valtaistumiseen ja osallisuuden toteutumiseen. Kolmen alimman askeleen ei katsota varsinaisesti kuuluvan osallisuuteen. Nämä askeleet kuvaavat lähinnä lasten ajattelun manipulointia aikuisten toivomaan suuntaan, lasten mukana oloa aikuisten toiminnassa, kuten esimerkiksi tapahtumien esiintyjinä sekä heidän muodollista kuulemistansa ilman seurausvaikutuksia. Alimmilla askelmilla lapsilla on tieto, mitä toiminnalla tavoitellaan, mutta aikuisilla on edelleen määräysvalta siinä, missä asioissa ja millä tavalla lapsilla on mahdollisuus tulla kuulluiksi, vaikuttaa ja olla osallisina. Ylemmäksi liikuttaessa lasten mielipiteet otetaan suuremmin huomioon ja heidän vaikutusvaltansa kasvaa. Ylimmillä askelmilla lapsilla on jo mahdollisuus aloitteiden tekemiseen ja omien toimintaprojektien suunnitteluun, jossa aikuiset ovat apuna. Siinä samalla opetellaan lasten ja aikuisten keskinäistä yhteistyötä ja vuorovaikutusta, jonka katsotaan olevan osallisuuden ylimmän tason toimintaa. (Turja 2011, 27-28.)

Kuvio 1 – Lasten osallisuuden portaat Hartin (1992) mallin mukaan (vapaa suomennos) (Turja 2011, 27.)

Tämä tikapuumalli selkeyttää osallisuuden eri tasoja hierarkkisesti ja tuo esille erityisesti ne tasot, jotka eivät ole aitoa osallisuutta. (Hart 1992, 8-9; Venninen, Leinonen & Ojala 2010, 9.)

4.2 Osallisuuden moniulotteisuus

Kuvio 2 – Lasten osallisuuden moniulotteisuus (Turja 2011, 32).

Turja (2011) on kuvannut lasten osallisuuden olevan moniulotteista ja luonut yllä olevan kuvion kuvaamaan tätä moniulotteisuutta (Kuvio 2). Osallisuuden ensimmäinen ulottuvuus liittyy lasten valtaistumiseen. Siinä osallisuus on aikuisen ja lasten välinen valtasuhde. Tämä liittyy myös Hartin (1992) osallisuuden portaisiin, jonka mukaan mitä enemmän lapsilla on tietoa toiminnan taustoista tai todellisista tavoitteista sekä mitä enemmän he voivat ideoida, tehdä aloitteita ja olla päättämässä toiminnasta, sitä enemmän he kokevat voivansa vaikuttaa. Tätä vaikuttamisen kokemusta kutsutaan valtaistumiseksi ja tämä mahdollistaa etenemisen osallisuuden portaikolla. Pienelle lapselle osallisuus lähtee liikkeelle mukana olostta muiden rakentamassa toiminnassa. Kuulluksi tuleminen kokemusta myös edistää se, että aikuinen tarjoaa hänelle varteenotettavia vaihtoehtoja, joista lapsi voi valita mieluisimman. Hiljalleen saavutetaan laajemman vaikuttamisen alue, jossa toteutetaan lasten ideoimia toimintoja, joissa aikuiset toimivat lähinnä avustajina toteutuksessa. (Turja 2011, 49-50.)

Osallisuuden toinen ulottuvuus muodostuu osallisuuden aiheesta ja vaikutuspiiristä eli siitä, keitä kaikkia se toiminta, tilanne tai asia koskee, johon osallistutaan ja jossa

vaikutetaan. (Hill ym. 2004.; Turja 2011, 50.) Kaikkein helpoimmin lapset voivat vaikuttaa omiin henkilökohtaisiin asioihinsa, kuten esimerkiksi mitä hän leikkii ja puuhailee tai mitä juo ja kuinka paljon syö. Keskinäisessä toiminnassa eli vapaan leikin aikana lapsille muodostuu mahdollisuus myös vaikuttaa toimintaan. Usein lapsia ei oteta mukaan aikuisten lasten yhteisistä asioista neuvottelemiseen ja päättämiseen. Lapset olisi mahdollisuuksien mukaan hyvä ottaa mukaan tällaisiin yhteisiin projekteihin, kuten esimerkiksi päiväkodin pihapiiriin tai leikkipuistojen suunnitteluun, toimintatilojen muokkaamiseen, uusien lelujen hankintaan tai säännöistä ja päivärytmistä sopimiseen. (Turja 2011, 50.)

Ajallinen ulottuvuus on Turjan mallin kolmas ulottuvuus. Osallisuuteen liittyvä toiminta voi olla joko lyhyt- tai pitkäkestoista sekä vaikutuksiltaan joko kertaluonteista tai kauaskantoista. Lasten on helpompi päästä vaikuttamaan kertaluonteiseen toimintaan, kuten esimerkiksi metsäretken suunnitteluun. Pysyvämpiin asioihin, kuten ryhmän toimintaa koskevien sääntöjen laadintaan, ympäristöjen muokkaukseen tai väline- ja materiaalihankintaan lasten on taas huomattavasti vaikeampi päästä vaikuttamaan. On myös mahdollista, että kertaluonteista tapahtumista vähitellen muodostuu uusia toimintamalleja ryhmään tai jopa koko päiväkotiin. (Turja 2011, 50-51.)

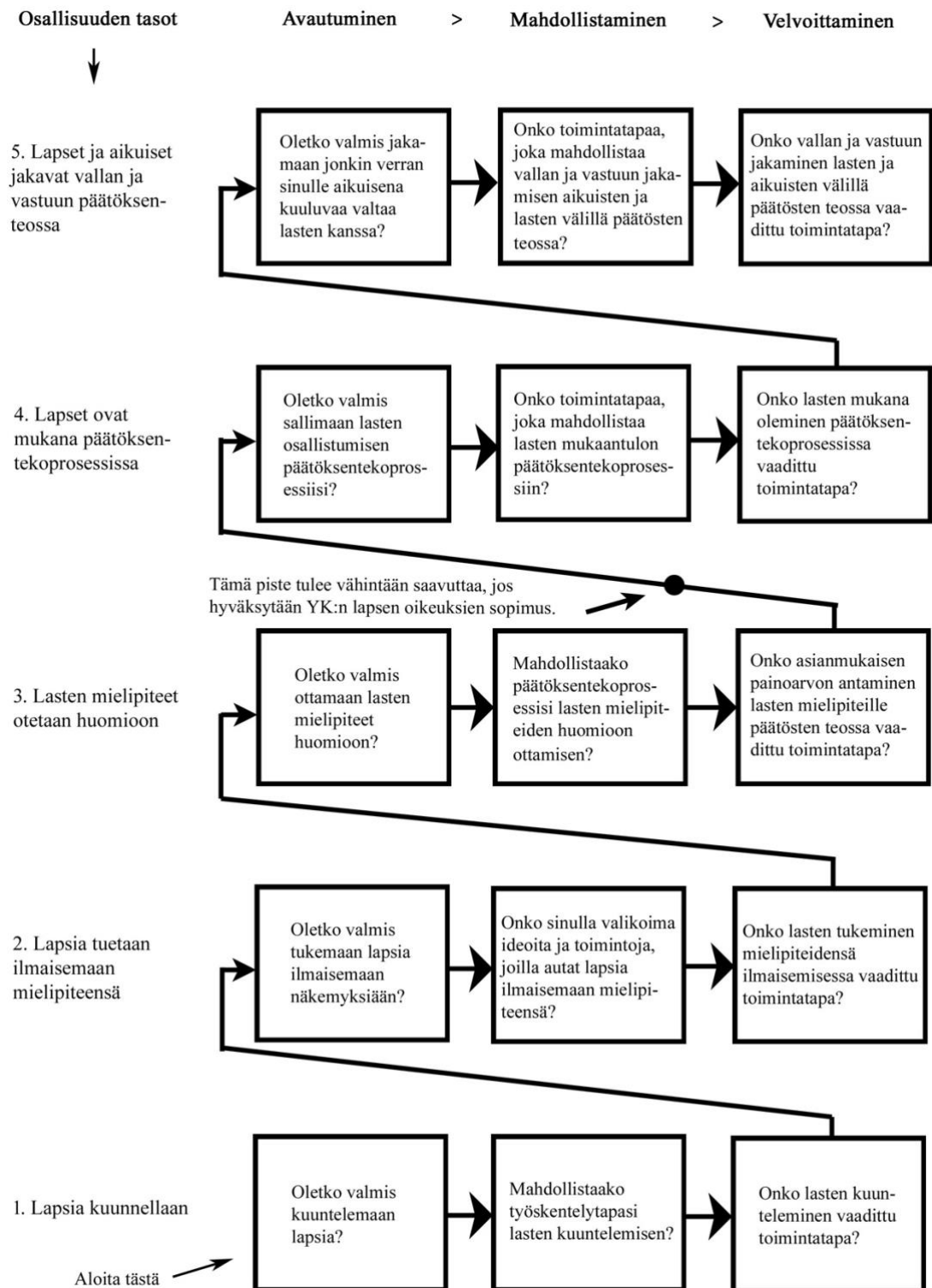
Neljännessä ulottuvuudessa lasten osallisuus konkretisoituu toimintaprosessissa ja osallisuudentunteessa. Päiväkodin toimintaa suunnitellaan ja ideoidaan sekä päivittäin että myös pitkällä aikavälillä. (Turja 2011, 51.) Piironen (2007) mukaan olemassa on suunnittelu-, päätöksenteko-, toiminta- ja arviointiosallisuutta. Turja on lisännyt kuvioonsa vielä osallistumisosallisuuden, sillä joillekin lapsille on tärkeää pelkästään mahdollisuus osallistua järjestettyyn toimintaan. Olisi kuitenkin suotavaa, että lapset voisivat esittää omia ideoitaan ja olla mukana suunnittelemassa toimintaa ja tiloja, tekemässä valintoja ja päätöksiä, toteuttamassa suunniteltua asiaa sekä arvioimassa toimintaa ja toimintaympäristöjä. Aikuisille on kuitenkin helpompaa muokata lasten ryhmän toimintaa koskevia ideoita toiminnaksi kuin mahdollistaa heidän osallistumisensa toiminnan suunnittelu- valmistelu- ja arviointiprosessiin. (Turja 2011, 51.)

Saadessaan kokemuksen toimintaan osallistumisesta lapsissa herää tunteita omasta osallisuudesta, yhteenkuuluvuudesta, hyväksytyksi tulemisesta ja vaikuttamisesta yhteisössään (Stenvall ja Seppälä, 2008.; Turja 2011, 52). Lapsilla on myös oltava

tietoisuus siitä, että heitä kuullaan ja että he ovat aidosti vaikuttamassa. Lasten kanssa on myös keskusteltava ja heille on perusteltava, mikäli jotain asiaa ei ole mahdollista toteuttaa. Jos lapsella on rajoittunut kyky ajatella tai kommunikoida, lapsen osallisuutta voi tukea eri keinoin, kuten kuvien avulla ja ympäristön esillepanoilla sekä dokumentoimalla toimintaa tai käyttämällä vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä. (Turja 2011, 52.)

4.3 Osallisuuden tasomalli

Venninen, Leinonen ja Ojala (2010) esittelevät tutkimusraportissaan Shierin (2001) osallisuuden tasomallin (Kuvio 3). Shierin mallissa osallisuus on jaettu viiteen eri tasoon, eikä tässä mallissa ole erillistä tasoa, jossa lapsien päätöksenteko olisi itsenäistä, ilman aikuista tapahtuvaa, niin kuin esimerkiksi leikeissä tapahtuu. Mallissa tarkastellaan osallisuutta aikuisen ja lapsen välisen vuorovaikutuksen kautta. (Venninen, Leinonen & Ojala 2010, 9.)

Kuvio 3 – Osallisuuden tasomalli (Shier 2001; Dahlström & Heinonen 2017.)

Jokaisella viidellä tasolla kasvattajan tulee arvioida, onko halu mahdollistaa lasten osallisuutta kyseisellä tavalla todellinen. Tätä prosessia kutsutaan avautumiseksi. Lisäksi on hyvä arvioida, onko kyseisen toimintatavan toteuttaminen työyhteisössä mahdollista ja miettiä mitä valmiita toimintatapoja on jo valmiina. Tämä prosessi on nimeltään mahdollistaminen. Velvoittamisessa painotetaan uusiin käytäntöihin ja toimintatapoihin sitoutumista sekä niiden ottamista osaksi ammattitaitoa, jotta siirtyminen seuraavalle osallisuuden tasolle tulisi mahdolliseksi. (Shier 2001; Venninen, Leinonen & Ojala 2010, 10.)

Osallisuuden ensimmäisellä tasolla lapset tulevat kuulluiksi. Lapsen osallisuus saa alkunsa aikuisen ja lapsen välisen vuorovaikutuksen perusasiasta, lapsen kuuntelemisesta. Lapsen kuunteleminen tarkoittaa aikuiselle velvollisuutta niin asenteiden kuin toimintaympäristön rakenteiden muutoksen kautta varmistaa lapsen mahdollisuuteen ilmaista itseään ja saada asialleen aikuisen huomio. Koko työyhteisön on rutinoituttua lapsen kuuntelemiseen, päästään seuraavalle tasolle. (Shier 2001, 111-112; Venninen, Leinonen & Ojala 2010, 11.)

Toinen taso koskee lasten tukemista ilmaisemaan mielipiteitään. Tällä tasolla kasvattajan on kiinnitettävä huomiota siihen, miksi lapset eivät ilmaise mielipiteitään ja millä tavoin lasten mielipiteiden ilmaiseminen on mahdollistettavissa. Kasvattajan tehtävänä onkin tällä tasolla pitää huoli siitä, että lapsia rohkaistaan ilmaisemaan mielipiteitään ja että työyhteisössä on tarpeeksi resursseja sekä halu mielipiteiden ilmaisun tukemiseen. Olennaista on osata erottaa lasten kuunteleminen ja mielipiteiden ilmaisun tukeminen toisistaan. (Shier 2001, 112; Venninen, Leinonen & Ojala 2010, 11.)

Kolmannella tasolla lasten mielipiteet otetaan huomioon. Ideana ei ole se, että aikuiset muuttavat toimintaa aina lapsen halutessa jotain uutta, sillä resursseja jokaisen lapsen tahdon täyttämiseen ei päiväkodeissa ole. Aikuisen on kuitenkin huomioitava lapsen mielipide ja perustella mitkä lapsen näkemyksistä sisällytetään toimintaan. Mikäli toiminta toteutetaan aikuisen parhaaksi näkemällä tavalla, voivat he sitouttaa lapset toimintaan perustelemalla heille syyt. (Shier 2001, 113; Venninen, Leinonen & Ojala 2010, 11.)

Neljännellä tasolla lapset ovat mukana päätöksentekoprosessissa. Lapsille annetaan aikuisen valtaa, mutta aikuiset kantavat edelleen päätösten tuoman vastuun. Aikuisten ja lasten on yhdessä käsiteltävä päätettävää asiaa sekä pohdittava ja kommunikoitava siten, että lasten näkemykset otetaan aktiivisesti huomioon aikuisten toimesta. Aikuisten

on myös tuettava lapsia näkemysten esittämisessä. Tähän tasoon sisältyy myös näkemysten puoltaminen tai hylkääminen demokraattisesti. Aikuiset voivat myös tavoitella lasten sitouttamista tehtyihin päätöksiin ja tukea heitä vastuuntunnon ja empatian oppimisessa. (Shier 2001, 114; Venninen, Leinonen & Ojala 2010, 11.)

Viimeisellä eli viidennellä tasolla lapset jakavat valtaa ja vastuuta päätöksenteossa, mutta ero neljänteen tasoon ei ole niin selkeä. Suurin ero neljännen ja viidennen tason välillä on vallan ja sitä kautta vastuun jakautumisessa lasten ja aikuisten välillä. Tällä tasolla viimeistään aikuisten on ymmärrettävä, että heidän on annettava valtaansa lapsille ja tuettava heitä kantamaan saamaansa vastuuta, jotta lasten osallisuus voisi toteutua. (Shier 2001, 115; Venninen, Leinonen & Ojala 2010, 12.)

Shier on tarkentanut teoriaansa ja kuvaa osallisuuden tasoja myös tikapuina. Kiipeämisen ohessa välillä on myös suotavaa laskeutua takaisin alaspäin. Havainnoimalla sensitiivisesti aikuisella on mahdollisuus oppia käyttämään osallisuuden tasoja lapsen kehitystason ja persoonallisuuden mukaan ja välttää lapsen pakottaminen toimimaan tasolla, johon lapsi ei ole vielä halukas. (Shier 2006, 115; Venninen, Leinonen & Ojala 2010, 12.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Toteutus

Koko opinnäytetyön alulle saaminen oli hankala prosessi, sillä tutkimuksen aihe, suuntaus, ja tiedonkeruumenetelmät muuttuivat useaan otteeseen. Lopulta kun olin saanut rajattua aiheen mielestäni sopivaksi ja valittua tutkimukselleni sopivan tiedonkeruumenetelmän prosessi sujui paljon kevyemmin. Valitsin opinnäytetyöni aiheen sen ajankohtaisuuden ja oman kiinnostukseni vuoksi. Tutkimuskohteeni on entinen työpaikkani, joten koin sopivaksi toteuttaa tutkimuksen kyseisessä päiväkodissa. Tutkimukseni eteni perinteisesti tutkimuksen viiden askeleen mukaan. Tiivistettynä nämä viisi askelta ovat aiheen valinta, tiedonkeruu, materiaalin arviointi, ideoiden ja tulosten järjestäminen sekä viimeisenä raportointi (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara. 2009, 213). Syksyn 2019 aikana tein tutkimussuunnitelman, perehdyin erilaisiin lähteisiin ja aloitin tietoperustan kirjoittamisen. Tammikuun 2020 aikana sain tutkimuksen tietoperustan kirjoitettua sellaiseen vaiheeseen, että kuun lopussa olin valmis tekemään kyselylomakkeen työntekijöille ja toimittamaan sen päiväkodin viidelle tiimille (Liite 2). Aikataulullisista syistä en kyennyt antamaan lomakkeelle kovin pitkää vastaustaikaa, joten vastausajaksi määräytyi 27.1.2020-10.2.2020, mutta omasta mielestäni tämä aikaväli oli riittävä. Keskustellessani työntekijöiden kanssa vastausajasta he olivat kanssani yksimielisiä vastausajan pituuden sopivuudesta. Saatuaani kyselylomakkeet takaisin helmikuussa, aloin välittömästi tutkimustulosten analysoinnin ja kirjoitin niiden pohjalta myös johtopäätökset. Muotoilin myös tietoperustaa jonkin verran vielä tulosten analysoinnin jälkeen. Huhtikuun loppuun mennessä sain opinnäytetyöohjaajani avustuksella tutkimuksen valmiiksi.

Toteutin tutkimukseni laadullisella tutkimusotteella. Tutkimuksessani päiväkodin työntekijät olivat tiedonkeruun kohteena ja tiedonkeruumenetelmäni mahdollisti työntekijöiden omien näkökulmien esiin pääsemisen. Nämä edellä mainitut seikat ovat laadullisen tutkimuksen yleispiirteitä. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara. 2009, 164.) O

5.1 Tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöni tavoitteena oli kartoittaa, kuinka osallisuus toteutuu päiväkodissa työntekijöiden näkökulmasta ja millaisia haasteita lasten osallisuuden toteutumiseksi on. Tarkoituksena oli myös herättää keskustelua ja pohdintaa lasten osallisuudesta työntekijöiden keskuudessa sekä saada heidät pohtimaan tiimeissä erilaisia osallisuutta tukevia menetelmiä. Lisäksi tavoitteena oli, että tulosten pohjalta päiväkodissa voitaisiin tulevaisuudessa yhdessä miettiä keinoja lasten osallisuuden lisäämiseen. Tutkimukseni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Tutkimuskysymyksiä nousi esiin yhteensä kaksi:

1. Miten päiväkodissa tuetaan lasten osallisuuden toteutumista?
2. Mitä haasteita lasten osallisuuden toteutumiseksi on?

Tutkimuskohteena on Pilke päiväkotien yksikkö Uusimaalla. Pilke päiväkotien keskeiset arvot, ovat: turvallisuus, suvaitsevaisuus, myönteisyys, innovatiivisuus sekä osallisuus. Opinnäytetyöni keskeinen käsite eli osallisuus on siis osa päiväkotien arvoja, joiden tulisi näkyä toiminnassa. Päiväkodissa on yhteensä viisi ryhmää, kaksi alle 3-vuotiaiden ryhmää, kaksi yli 3-vuotiaiden ryhmää sekä yksi esikouluryhmä. Keräsin aineiston avoimella kyselylomakkeella ja toimitin lomakkeen henkilökohtaisesti päiväkodin viidelle eri tiimille, joissa on yhteensä 13 työntekijää, sekä lastentarhanopettajia että lastenhoitajia.

5.3 Aineistonkeruumenetelmä

Hirsijärvi, Remes ja Sajavaara (2009) luettelevat tutkimusmenetelmien valinnan yleispiirteitä, joita on rationaalinen valinta, tietoisuus siitä, mitä metodeja on käytettävissä ja käytännön seikkojen huomioiminen. Tutkimustehtävän selkeydyttyä oman tutkimusmenetelmäni valinta osoittautui rationaaliseksi valinnaksi pohjautuen tietoon siitä, mitä metodeja on käytettävissä. Jotta voidaan saada selville, mitä ihmiset ajattelevat, tuntevat, kokevat tai uskovat, on hyvä käyttää tutkimusmenetelmänä haastatteluja, kyselylomakkeita tai asenneskaaloja (Hirsijärvi ym.185). Tutkimusmenetelmäkseni siis valikoitui kyselylomake. Päätin tehdä avoimen

kyselylomakkeen ja keskusteltuani päiväkodin työntekijöiden kanssa he olivat motivoituneita ja sitoutuivat vastaamaan kyselylomakkeeseen. Valitsin tiedonkeruumenetelmäksi avoimen kyselylomakkeen, sillä avoin kysely sallii vastaajien ilmaista itseään omin sanoin ja se myös osoittaa vastaajien tietämyksen aiheesta sekä antaa mahdollisuuden tunnistaa motivaatioon liittyviä seikkoja (Hirsijärvi ym.201). Kyselylomakkeessa oli viisi eri kysymystä. Yhdessä kysymyksessä oli myös neljä tarkentavaa alakysymystä. Päädyin valitsemaan avoimen kyselylomakkeen tiedonkeruumenetelmäksi, sillä arvioin sen aikataulullisesti parhaimmaksi vaihtoehdoksi ja mielestäni se oli helpoin tapa kerätä aineistoa osallisuudesta työntekijöiden näkökulmasta.

Lomakkeen toimittamisen yhteydessä ohjeistin työntekijöitä vastaamaan tiimeittäin ja ilmoitin vastaustyylin olevan vapaamuotoinen. Neljä ryhmää toimittivat minulle tekstinkäsittelyohjelman avulla kirjoitetun vastauslapun ja yhdeltä sain käsinkirjoitetun version. Sain vastaukset neljältä tiimiltä takaisin aikataulun puitteissa ja yhdelle tiimille annoin neljä päivää lisää aikaa ja lopulta tämän tiimin vastaukset toimitettiin minulle sähköpostitse. Lomakkeessa oli viisi eri kysymystä, jotka olin tehnyt tutkimuskysymysteni pohjalta.

5.2 Aineiston analyysi

Tutkimukseni edustaa laadullista tutkimusotetta. Laadullisten tutkimuksen tehtävänä on pyrkiä tutkimaan kohdetta kokonaisvaltaisesti ja käsittelemään aineistoa syvällisesti (Hirsijärvi ym. 164-165). Käytin aineiston analyysissä aineistolähtöistä sisällönanalyysiä, jossa tarkoituksena on tarkastella kerättyä aineistoa eritellen, eroja sekä yhtäläisyyksiä etsien ja tiivistäen. Se on tyyliltään tekstianalyysiä, jossa pyritään muodostamaan tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä tiivistetty kuvaus. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105.) Luin kyselylomakkeiden vastaukset useaan otteeseen läpi ja tämän jälkeen kirjoitin kaikki vastaukset itselleni puhtaaksi. Puhtaaksi kirjoittaminen helpotti kokonaiskuvan hahmottamista, sillä palautetut kyselylomakkeet olivat joko sähköisessä muodossa tai paperisena versiona ja tämä vaikeutti aineiston hahmottamista. Luetteloin vastauksista ilmenneet eroavaisuudet ja yhtäläisyydet ja tulososiossa esittelen tekemiäni havaintoja. Yhtäläisyyksiksi luetteloin ne tekijät, jotka nousivat vastauksissa esiin kahdesti tai useammin. Eroavaisuuksia olivat ne tekijät, jotka mainittiin vain yhdessä vastauksessa. Analysoin vastauksia kysymys kerrallaan.

5.4. Eettiset ratkaisut

Minun ei tarvinnut tehdä erillistä tutkimuslupa-anomusta yritykselle. Johtaja antoi suullisesti suostumuksensa tutkimuksen tekemiselle ja työntekijät antoivat suullisesti suostumuksensa kyselyyn vastaamiseen ja vastasivat siis kyselyyn vapaaehtoisesti. Tekstistä on mahdollista saada selville minkä yrityksen päiväkotia on kyseessä, mutta tarkkaa yksikköä ei ole mahdollista selvittää. Työntekijöiden henkilöllisyys ei käy ilmi tekstistä eikä vastatuista kyselylomakkeista. Vain ryhmän nimi oli ilmoitettu vastauksissa. Työntekijöiden anonymiteetti on siis suojattu. Tutkimuksen valmistuttua kerätty aineisto hävitetään. Suurin osa päiväkodin työntekijöistä olivat entisiä kollegoitani, joten suhde tutkittaviin oli luottamuksellinen. Luottamuksellinen suhde myös on mahdollisesti vaikuttanut vastauksiin.

6 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET

Vastaukset olivat hyvin vaihtelevia sisällöltään tiimien välillä. Tämä johtunee ryhmien laajasta ikäjakaumasta ja eritasoisesta perehtyneisyydestä osallisuuteen tiimien työntekijöiden välillä. Huomasin selkeitä eroja toimintatavoissa riippuen siitä, olivatko ryhmän lapset alle 3-vuotiaita tai yli 3-vuotiaita. Vastauksista löytyi paljon myös yhteneviä tekijöitä. Keskeisiä toistuvasti esiin nousseita asioita tutkimustuloksissa olivat lasten mielenkiinnon kohteiden huomioiminen osallisuuden edistämiseksi. Havainnointi oli käytetyin keino mielenkiinnon kohteiden selvittämiseksi. Leikissä osallisuus toteutui kaikissa ryhmissä niin, että lapsilla on päivittäin mahdollisuus leikki oman kiinnostuksensa mukaan. Yhteneviä haastavia tekijöitä osallisuuden toteutumisessa olivat ryhmäkoot, ryhmien ikäjakaumat sekä päiväkodin tilat.

6.1 Osallisuuden mahdollistaminen ryhmissä

Kaikissa vastauksissa ilmeni, että lasten osallisuutta pyritään mahdollistamaan ottamalla huomioon lasten mielenkiinnon kohteet etenkin toiminnan suunnittelussa. Myös ikä, kehitystaso sekä yksilöllisyys ja lapsen vahvuudet otetaan tiimeissä huomioon. Lasten havainnointi oli keskeisin keino, jolla tiimit pääsevät selville lasten mielenkiinnon kohteista ja vahvuuksista. Lapsia myös rohkaistaan mielipiteen ilmaisuun sekä toimintaan osallistumiseen. Osallisuutta myös arvioidaan tiimipalavereissa.

Kaikki tiimit ottavat lasten osallisuuden huomioon toiminnan suunnittelussa ja sisällössä selvittämällä lasten mielenkiinnon kohteita sekä heidän toiveitaan ja vahvuuksiaan. Jotta jokainen lapsi saa osallisuuden kokemuksen osallistumisesta myös ikä ja kehitystaso huomioidaan. Aktiivisen havainnoinnin ja pedagogisen dokumentoinnin kautta saadaan tietoa pedagogisen toiminnan suunnittelun tueksi. Toiminnan teemat valitaan lasten kiinnostuksen kohteista, joista otetaan selvää sekä havainnoimalla, haastattelemalla sekä vasujen kautta. Pyritään toimintaan, jossa lapsi pääsee tekemään ja kokemaan mahdollisimman paljon itse.

Kaikilla tiimeillä oli omanlaisiaan keinoja mahdollistaa osallisuutta, jotka eivät olleet muiden tiimien käytössä. Yhdessä tiimissä yhteiset ”tuumaustauot”, joissa käydään lasten kanssa keskustelua ja otetaan heiltä ideoita vastaan, nousivat esiin osallisuuden mahdollistajana. Tässä ryhmässä lapset myös suunnittelevat hyvin paljon omia

projektejaan, joissa aikuinen voi olla tukena. Yhdessä tiimissä lasten huoltajille oli tehty kysely lapsen mielenkiinnon kohteista, jonka huoltajat täyttivät kotona yhdessä lasten kanssa. Tämän pohjalta kyseinen tiimi on kuluneen vuoden aikana suunnitellut toimintaansa.

Pienempien lasten tiimissä mainittiin erilaisten vaihtoehtojen tarjoaminen lapselle, joista voi valita mieluisamman. Aikuisen läsnäolo, keskustelu ja aito lapsen kuunteleminen sekä pienryhmätoiminta nähtiin mahdollistavan osallisuuden toteutumisen ryhmässä.

Päiväkodin arkisissa tilanteissa osallisuus oli hyvin vaihtelevaa riippuen ikätasosta. Esimerkiksi ruokailutilanteissa alle 3-vuotiaiden ryhmissä nousi esiin, että lapset voivat halutessaan pyytää ruokaa lisää ja toisessa ryhmässä astiat myös viedään itsenäisesti pois. Yli 3-vuotiaiden ryhmissä lapset pääsevät apulaisina auttamaan pöydän kattamisessa, yhdessä ryhmässä säännöllisesti ja yhdessä ryhmässä satunnaisesti. Toisessa ryhmässä myös lapset ottavat itse ruokaa, mutta toisessa lapsilla on mahdollisuus vaikuttaa annoskokoon aikuisen annostellessa. Ruokajuoman lapset saavat valita maidon ja veden välillä. Esikouluryhmässä toiminta on täysin omatoimista. Lapset kattavat pöydät, ottavat ruoan, kaatavat juoman, voitelevat näkkileivän sekä siivoavat pöydän itsenäisesti.

Kaikissa vastauksissa mainittiin, että lapset saavat ottaa omavalintaisen unilelun mukaan lepohuoneeseen joko kotoa tai päiväkodista. Yli 3-vuotiaiden ryhmässä lapset saavat myös osallistua sadun valintaan. Jokainen lapsi kuitenkin menee lepohuoneeseen huolimatta siitä, nukkuuko hän vai ei. Esikoululaiset valitsevat itse kirjastosta kirjat lepohetkelle ja äänestämistä käytetään valinnassa.

Alle 3-vuotiaiden ryhmässä tuetaan itsenäistä pukeutumista ja iän salliessa myös keskustellaan siitä, mitä olisi hyvä pukea ulkoiluun päälle. Pihalla lapsi saa valita vapaasti oman leikkinsä kuitenkin turvallisuus edellä. Sisään tullessa lapsille annetaan mahdollisuus jäädä leikkimään ja tulla viimeisten joukossa ulos eli lasten leikkejä ei keskeytetä ennenaikaisesti. Yli 3-vuotiaiden ryhmissä ja esikouluryhmässä lapset pukevat itsenäisesti ja riisuvat itsenäisesti. Vaatteet myös haetaan ja viedään omalle paikalle itsenäisesti. Ulkona tuetaan vapaata leikkiä, mutta myös toiveleikkejä otetaan vastaan, kuten keinupehmis tai polttopallo.

Leikissä lasten osallisuus näkyy alle 3-vuotiaiden ryhmässä lapsi saa valita leikin oman mielenkiinnon kohteiden mukaisesti. Ryhmissä myös aikuiset kannustavat erilaisiin leikkeihin osallistumista ja auttavat tarpeen mukaan leikin valitsemisessa ja leikkiin

mukaan pääsemisessä. Myös yli 3-vuotiaiden ryhmissä lapset saavat itse valita leikkinsä ja lelupäivinä lapset saavat tuoda kotoa omia lelujaan päiväkotiin. Leikkitiloja myös muokataan sopimaan lasten lempileikkien mukaiseksi.

6.2 Lasten osallisuuden kehittämisideat

Lasten osallisuutta lisättäisiin pienentämällä ryhmäkokoja. Tiimit myös toivovat saavansa lapsia entistä enemmän mukaan toiminnan suunnitteluun sekä sen valmisteluun.

Osallisuutta lisääviä konkreettisia keinoja nousi esiin useita. Yhdessä tiimissä ideana on tulevaisuudessa ottaa leikkitaulut käyttöön strukturoimaan leikkiä. Leikkitaulussa leikit vaihtuvat eri viikkoina ja lapset saavat äänestää leikeistä, jotka valitaan leikkitauluihin. Kyseisessä tiimissä myös pyritään järjestämään enemmän toimintaprojekteja, joihin lapsilla olisi enemmän vaikutusvaltaa. Toisessa tiimissä lastenkokoukset ja yhteisten tuumaustaukojen lisääminen ja niiden videoiminen nousi esiin keinoina lisätä lasten osallisuutta. Myös yksilölliset kahdenkeskiset keskustelut lasten kanssa nähtiin keinona, kunhan vain kalenterista saataisiin raivattua tilaa tällaisille hetkille.

6.3 Haasteita lasten osallisuuden toteutumiselle

Myös haasteita osallisuuden toteutumiselle löytyi useita. Päiväkodin työntekijät nostivat esiin haasteeksi ryhmäkoot sekä ryhmien ikäjakauman. Sekä alle 3-vuotiaiden ryhmissä sekä yli 3-vuotiaiden ryhmissä laaja ikähaarukka nähtiin ongelmana toiminnan suunnittelussa sen vuoksi, että sopivan toiminnan suunnittelu suurelle ikäjakaumalle koetaan haastavana. Myös erilaiset tarpeet ja osaamistaidot nähdään haasteena. Isot ryhmäkoot yhdistettynä kiireeseen tuovat työntekijöiden mukaan haastetta yksilöllisen osallisuuden huomioimiselle.

Osa tiimeistä näkee päiväkodin tilojen tuovan haastetta osallisuuden toteutumiselle. Osat ryhmistä jakavat tilat keskenään ja niiden ruuhkautuminen sekä rauhaton ympäristö aiheuttaa haasteita. Lapset eivät esimerkiksi pääse haluamaansa tilaan tai leikkiin sen ollessa liian täysi. Lisäksi eteistilojen jakaminen estää rauhallisen pukeutumisen, jossa aikuinen voisi olla aktiivisesti läsnä ja käydä keskustelua lapsen kanssa esimerkiksi

senhetkiseen säähän sopivasta ulkoiluväestuksesta. Toimintojen nähtiin myös keskeytyvän rauhattoman ympäristön vaikutuksen takia.

Perehtyessäni tutkimustuloksiin huomasin eroja siinä, millainen käsitys tiimeillä oli lasten osallisuudesta. Osa tiimeistä oli käsittänyt osallisuuden enemmänkin lähinnä lasten osallistumisena ja osalla taas oli selkeästi syvempää perehtyneisyyttä osallisuuteen. Näen tämän myös eräänlaisena haasteena lasten osallisuuden toteutumiselle, sillä osallisuuden mahdollistaminen vaikeutuu, mikäli työntekijöillä ei ole teoretietoa taustalla.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA ARVIOINTI

7.1 Johtopäätökset

Tutkimuksen tavoitteena oli kartoittaa, kuinka osallisuus toteutuu päiväkodissa työntekijöiden näkökulmasta ja luoda keskustelua ja pohdintaa osallisuudesta työntekijöiden keskuudessa. Kyselylomakkeiden vastauksista ilmeni, että tiimit olivat pohtineet osallisuutta henkilökohtaisen tietotason puitteissa. Jokainen tiimi oli löytänyt niin haasteita kuin myös kehitysehdotuksia lasten osallisuuden tukemiseksi.

Tutkimustuloksista ilmeni millä tasolla osallisuus toteutuu päiväkodissa. Päiväkodissa lapsen mielipide ja toiveet otetaan huomioon varhaiskasvatuksen suunnittelussa sekä toteutuksessa, niin kuin varhaiskasvatuslaissakin määrätään. Myös ikä ja kehitystaso ovat huomion keskipisteenä tiimien toiminnassa. Kannustamalla lapsia osallistumaan toimintaan päiväkodissa tuetaan myös lasten osallistumisosallisuutta.

Jos tutkailee Shierin (2001) osallisuuden tasomallia, lasten osallisuus toteutuu päiväkodissa pääosin toisella sekä kolmannella tasolla. Toisella tasolla lapsia tuetaan ilmaisemaan mielipiteitään ja kasvattajan onkin mahdollistettava lapsille tämä turvallinen ilmapiiri mielipiteiden ilmaisuun ja koko työyhteisöllä on oltavan yhtenevä motivaatiota rohkaisemaan mielipiteen ilmaisua. Kolmannella tasolla lasten mielipiteet tuodaan käytäntöön. (Shier 2001, 112; Venninen, Leinonen & Ojala 2010, 11.) Tämä kolmas taso toteutuu, kun kasvattajat huomioivat lasten mielipiteet esimerkiksi toiminnan suunnittelussa tai antamalla heille päätösvaltaa pukeutumisen suhteen.

Tutkimustulosten mukaan päiväkodissa lapset suunnittelevat omia projektejaan aikuisen tuella. Tämä tarkoittaa sitä, että Hartin (1992) osallisuuden tikapuut-mallin ylin askelma toteutuu kyseisen tiimin toiminnan suunnittelussa, sillä ryhmän lapset suunnittelevat aikuisen avustuksella omia projektejaan. Ylimmän askelman saavuttamiseksi kasvattaja antaa lapsille mahdollisuuden aloitteiden tekemiseen ja omien projektien suunnitteluun. Näissä projekteissa aikuinen on ainoastaan tukena ja lapset opettelevat myös lasten ja aikuisten välistä yhteistyötä sekä vuorovaikutusta. (Turja 2011, 28.)

Parhaiten lasten osallisuus tulee esiin päiväkodissa ulkoilu- sekä leikkitilanteissa, sillä lapsilla on päivittäin vapaus valita omat leikkinsä sekä sisällä että ulkona. ja ulkona ja kasvattajat muokkaavat leikkitiloja lasten leikkimieltyymysten mukaisesti. Tässäkin asiassa olisi mahdollista sisällyttää lapsia enemmän prosessiin. Turjan (2011) mukaan ideaalista olisi, että lapset voisivat esittää omia ideoitaan ja olla mukana suunnittelemassa toimintaa ja tiloja, tekemässä valintoja ja päätöksiä, toteuttamassa suunniteltua asiaa sekä arvioimassa toimintaa ja toimintaympäristöjä.

Tutkimustuloksissa ei noussut esiin muutamia olennaisia ruokailutilanteiden osallisuuteen liittyviä tekijöitä, esimerkiksi saako pöydästä poistua halutessaan, tai onko syömisjärjestys vapaa, eli saako mahdollisen leivän/näkkileivän syödä milloin itse haluaa vai onko sääntönä, että ruoka syödä ensin. Kittelän ja Holmströmin mukaan (2017) ruokailussa ideaalitulanteena on, että lasten annetaan syödä ja juoda oman mielensä mukaan ilman rajoituksia. Tutkimustuloksissa ei myöskään käynyt ilmi, millaiset mahdollisuudet lapsilla on vaikuttaa annoskokoon niissä ryhmissä, joissa ruokaa ei oteta omatoimisesti.

Työntekijät olivat pohtineet osallisuuden haasteita ja myös kehittämisideoita. Tutkimustuloksissa ilmenneet osallisuutta lisäävät konkreettiset kehittämisideat, kuten leikkitaulujen käyttöönottoaminen sekä lastenkokousten järjestäminen ovat mahdollisia ottaa käyttöön jokaisessa päiväkodin lapsiryhmässä lyhyellä aikataululla. Sen sijaan ryhmäkokojen pienentäminen vaatisi isoa rakenteellista muutosta ja olisi muutenkin aikaa vievä. Ison ryhmäkoon tuomien haasteiden helpottamiseksi tiimit voisivat suunnitella enemmän pienryhmätoimintaa.

Kuten jo tulosten esittelyvaiheessa mainitsin, tiimien vastaukset olivat hyvin eriäviä ja yhteneviä keinoja osallisuuden lisäämiseen ei noussut juurikaan esiin. Jokainen tiimi oli myös nostanut esiin erilaisia haasteita ja osallisuus toteutui eri lailla ryhmissä. Jotta osallisuus voisi toteutua päiväkodissa tasavertaisesti riippumatta ryhmästä, olisi ideaalista, että tiimit jakaisivat keskenään mielipiteitä ja ideoita sekä pohtisivat yhdessä lasten osallisuutta yleisellä tasolla.

Shierin (2001) tasomallin mukaan osallisuudessa tulee saavuttaa kolmannen ja neljännen tason välimaasto, mikäli YK:n lapsen oikeuksien sopimus on hyväksytty. Tämä tarkoittaa sitä, että lapset tulisi päiväkodissa ottaa aktiivisemmin mukaan esimerkiksi päätöksentekoprosesseihin ja kehittää toimintatapoja, jotka mahdollistaisivat lasten liittymisen näihin prosesseihin. Tällainen on neljännen tason toimintaa. Mikäli

päiväkodissa haluttaisiin saavuttaa viides taso, työntekijöiden tulisi jakaa valtaa ja vastuuta lasten kanssa. (Shier 2001; Dahlström & Heinonen 2017.)

Näiden tutkimustulosten pohjalta päiväkodin työntekijät voivat nähdä kuinka osallisuus toteutuu päiväkodissa, millaisia haasteita osallisuuden toteutumiseksi on ja miten osallisuutta voitaisiin yrittää lisätä. Tutkimus antaa päiväkodin työyhteisölle hyvän lähtökohdan lasten osallisuuden kehittämiseen.

7.2 Tiedonkeruumenetelmän ja tulosten arviointi

Tutkimuksen validius tarkoittaa tulosten pätevyyttä eli sitä, mittaavatko tutkimuksen tulokset juuri sitä mitä niiden on tarkoitus mitata (Hirsijärvi ym. 231). Mielestäni kyselylomake oli paras vaihtoehto tutkimukseni aineistonkeruuseen. Tavoitteenani oli tutkia lasten osallisuuden toteutumista työntekijöiden näkökulmasta, joten myös kohderyhmänä työntekijät olivat oikea valinta. Mielestäni tutkimukseni validius on hyvä. Koen, että onnistuin tutkimuskysymysten pohjalta kehittämään sopivat ja helposti ymmärrettävät kysymykset kyselylomakkeeseen. Oletuksenani oli, että jokaisessa tiimissä on entuudestaan tietoperustaa osallisuudesta. Tutkimustuloksia analysoidessa osoittautui, että kaikilla ei ollut entuudestaan niin laajaa tietoa osallisuudesta kuin olin aluksi oletanut. Onnistuin tiimien vastausten pohjalta saamaan vastaukset tutkimuskysymyksiini ja tekemään johtopäätöksiä. Olin tyytyväinen, että lopulta sain kaikilta tiimeiltä vastauslomakkeet takaisin. Saatuaani lomakkeet takaisin ja analysoidessa vastauksia totesin, että olisin voinut muotoilla lomakkeen kysymyksiä entistä huolellisemmin. Vaikka vastausaika kokonaisuudessaan oli melko pitkä, kaikki tiimit vastasivat kyselylomakkeeseen tiimipalaverissa ja vastauksista näkyi hieman työntekijöiden ajan puute. Vastaukset olivat osittain suppeita johtuen siitä, että muiden asioiden ohella tiimipalaverissa ei ollut aikaa vastata tarpeeksi laajasti kysymyksiin. On siis todennäköistä, että tiimit ovat unohtaneet vastauksissaan mainita olennaisia asioita. Sitä, kuinka totuudenmukaisia vastaukset ovat, on vaikea arvioida.

Tutkimuksen reliabiliteetti tarkoittaa mittaustulosten toistettavuutta ja luotettavuutta (Hirsijärvi ym. 231). Tutkimukseni toistettavuutta on vaikea arvioida, sillä kyseiseen yksikköön ei ole aikaisemmin tehty samankaltaista tutkimusta, eikä aikaisempia tutkimustuloksia ole, joihin voisi peilata. Tutkimustulosten luotettavuuteen ja paikkansapitävyyteen saattoi vaikuttaa suhteeni työntekijöihin, sillä tunsin kaikkien tiimien jäsenet ennestään.

Näen tiimien vastaamisen oman aikataulun mukaisesti sekä luotettavuutta lisäävänä että vähentävänä tekijänä. Mikäli olisin järjestänyt erillisen tilaisuuden lomakkeeseen vastaamiseen, olisin läsnäolollani voinut luoda painostavan ilmapiirin, jolloin vastaukset olisivat voineet olla hätköityjä.

7.3 Oppimisprosessi ja ammatillinen kasvu

Opinnäytetyön alulle saaminen oli kaikkein haastavin prosessi. Suunnitelmani muuttui useaan otteeseen ja aihekin vaihtui kertaalleen kokonaan. Lopullisen aiheeni muodostuttua haasteena oli löytää sopivia lähteitä. Koen kuitenkin kehittyneeni tutkimusprosessin aikana tiedonhakijana ja tutkijana, sillä tämä oli ensimmäinen tekemäni tutkimus. Omasta näkökulmastani kokemattomuuteni tutkijana kuitenkin näkyy lopputuloksessa. Koin etenkin aineiston laadukkaan analysoinnin hyvin haastavaksi. Sain kuitenkin paljon valmiuksia siihen, että voin tulevaisuudessa toteuttaa vastaavanlaisen tutkimuksen.

Mielestäni paras vaihtoehto itselleni oli tehdä opinnäytetyö itsenäisesti, sillä pystyin etenemään omaa tahtiani enkä ollut riippuvainen muista. Ainoa vaihe, jossa en voinut edetä oman mieleni mukaisesti, se ajanjakso, jolloin odotin kyselylomakkeita takaisin, mutta koko prosessin pituuden huomioon ottaen se oli hyvin lyhyt ajanjakso. Opinnäytetyön eteneminen on vaatinut paljon itsekuria ja aikatauluttamista sekä ajoittain myös motivaatiota on ollut vaikea löytää. Koko opinnäytetyön aikana tein töitä kokoaikaisesti, joten aikaa tehdä opinnäytetyötä oli vain viikonloppuisin. Helpottava asia oli kuitenkin se, että olin saanut muut opintoni siihen pisteeseen, että pystyin keskittämään kaiken vapaa-aikani opinnäytetyöhön.

Opinnäytetyön aikana onnistuin löytämään sopivan tasapainon työelämän, opinnäytetyön sekä vapaa-ajan välillä ja uskonkin, että se on avaintekijä siihen, että loppujen lopuksi opinnäytetyöprosessi sujui hyvin kivuttomasti. Vaikka motivaatiota oli ajoittain vaikea löytää, tiedostin heti prosessin alusta mitä minulta vaaditaan ja olin onnistunut ennalta asennoitumaan tulevaa. Minulla oli myös muita vuosikurssilaisiani lyhyempi aika tehdä opinnäytetyö, sillä vietin opinnäytetyön aloittavan lukukauden vaihdossa. Luulen, että tämäkin oli positiivisesti vaikuttava tekijä, sillä lyhyempi aika painosti minua etenemään.

Alkuperäisen aiheen vaihduttua osallisuus oli koko ajan sellainen teema, jonka olen halunnut pitää tutkimuksen keskipisteessä. Opinnäytetyöprosessin aikana olen perehtynyt osallisuuden käsitteeseen yksityiskohtaisesti ja tiedän osallisuudesta paljon enemmän kuin aikaisemmin. Osallisuus on noussut näkyvämmiin pinnalle vasta lähivuosina, joten kaikkien varhaiskasvatuksen työntekijöiden, niin opettajien kuin lastenhoitajienkin tulisi mielestäni perehtyä osallisuuden käsitteeseen työn ohessa. Osallisuuden teoriaan perehtyminen on olennaista, mikäli halutaan mahdollistaa lasten osallisuutta. Osallisuus ei ole pelkästään lapsen toimintaan osallistumista ja omatoimisuuden tukemista. Koen, että opinnäytetyön jälkeen minulla on tulevana varhaiskasvatuksen opettajan paljon paremmat lähtökohdat mahdollistaa lasten osallisuus kuin ennen opinnäytetyötä. Osallisuuden mahdollistaminen vaatii erilaisia menetelmiä, motivaatiota ja sitoutumista sekä valmiutta jakaa valtaa lasten kanssa, jotta osallisuuden korkein taso voi toteutua.

7.4 Jatkotutkimuksen suunta

Tuloksista nousee esiin, miten lasten osallisuus näkyy päiväkodin arjessa ja kuinka työntekijät itse edistäisivät lasten osallisuutta. Kyselylomake sai tiimit myös pohtimaan, mitä haasteita osallisuudelle on päiväkodissa. Uskon, että päiväkodin työntekijät ja johtaja voivat hyödyntää tutkimuksen tuloksia halutessaan edistää lasten osallisuutta yksikössä. Mikäli päiväkodissa aletaan edistää lasten osallisuutta, yksi idea jatkotutkimukselle on, että samassa yksikössä tutkittaisiin osallisuuden toteutumista uudelleen myöhemmin. Osallisuutta voitaisiin tutkia myös lasten näkökulmasta esimerkiksi haastattelujen avulla. Päiväkodissa voisi myös toteuttaa toiminnallisen opinnäytetyön osallisuusprojektina. Jatkotutkimuksen kohteena voisi olla pohdintani perusteella myös se, millä tavoin erilaiset koulutustaustat vaikuttavat työntekijöiden käsityksiin osallisuudesta.

LÄHTEET

- Ammattieettinen lautakunta 2013-2016. 2017. Arki, arvot ja etiikka – Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. https://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/docs/Talentia_Etiikkaopas_2017.pdf
- Dahlström, I. & Heinonen, M., 2017. Kuulluksi tulemisesta vallan ja vastuun jakamiseen - Kuudesluokkalaisten koettu osallisuus luokassa oppilaiden ja opettajien silmin. Pro gradu - tutkielma. Turun yliopiston opettajankoulutuslaitos. <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/143247/gradu2017Dahlström-Heinonen.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Hart, R. 1992. Children's participation: From tokenism to citizenship. Innocenti Essays, nr. 4. Florence: UNICEF.
- Heinonen, H; Iivonen, E; Korhonen, M; Lahtinen, N; Muuronen, K; Semi, R. & Siimes, U. 2016. Lasten oikeudet ja aikuisten vastuut varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hirsijärvi, S; Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Holmström, A. & Kittelä, R. 2017. Lapsen osallisuutta edistämässä – Varhaiskasvatuksen yksilöille, tiimeille ja työntekijöille. Hyvinkää: Laurea ammattikorkeakoulu. https://peda.net/forssa/varhaiskasvatus/lumoudu-lapsesta/loeo:file/download/785b64c5b36b5b8c7cff80108ee249a688634d68/Lumoudu%20lapsesta_Opas_lapsen-osallisuutta-edistamassa.pdf
- Hujala, E. & Turja, L. 2011. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kirby, P.; Lanyon, C.; Cronin, K. & Sinclair, R. 2003a. Building culture of participation. Involving children and young people in policy, service planning, delivery and evaluation. A Handbook. London: National Children's Bureau. Department for Education and Skills.
- Lapsen oikeuksien yleissopimus, 1989, Yhdistyneet Kansakunnat (YK). http://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/Lasten_oik_sopimus.pdf2
- Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa 2014. Heikka, J.; Fonsen, E.; Janniina Elo, J. & Leinonen, J. Tampere: Suomen varhaiskasvatusyhdistys ry
- Piironen, T. 2007. Ohjaajan opas lasten osallistavien ryhmien ohjaamiseen. Helsinki: Kuunnelkaa meitä – Lasten osallisuushanke 2006-2007/ Mun vuoro – Lasten osallisuushanke 2009-2011.

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön – opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulun puheenvuoroja 72. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Shier, H. 2001. Pathways to participation: Openings, Opportunities and Obligations. Model for Enhancing Children's Participation in Decision-making, in line with Article 12.1 of the United Nations Convention on the Rights of the Child. *Children & Society* 15, 107–117.

Shier, H. 2006, Pathways to Participation Revisited, Julkaisussa: New Zealand Association for Intermediate and Middle Schooling, issue 2, http://www.harryshier.110mb.com/docs/Shier-Pathways_to_Participation_Revisited_NZ2006.pdf

Stenvall, E. & Seppälä, U. 2008. Talo lapsia varten. Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Helsinki: Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin työpapereita 2008:1.

Suomen perustuslaki. 731/1999. Annettu Helsingissä 11.6.1999.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Turja, L. 2011. Lapset osallisina – kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. Tampere: Suomen Varhaiskasvatus ry. <https://ecef.org/wp-content/uploads/2014/03/2011-3-Turja.pdf>

Varhaiskasvatuslaki 540/2018. Annettu Helsingissä 13.7.2018.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2018. Opetushallitus.

Venninen, T., Leinonen, J. & Ojala, M. (2010). *"Parasta on kun yhteinen kokemus siirtyy jaetuksi iloksi"* – Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa, Soccan julkaisusarjan työpapereita 2010:3, Helsinki: Kopio-Niini.

Saatekirje

Hei!

Teen opinnäytetyötä Turun ammattikorkeakoululle lasten osallisuuden toteutumisesta päiväkodissanne. Tiedonkeruumenetelmänä käytän liitteenä olevaa avointa kyselylomaketta. Kokoan saamani vastaukset katsaukseksi osallisuuden toteutumisesta päiväkodissanne ja sen toteutumisen esteistä. Toivoisin, että vastaisitte kysymyksiin mahdollisimman laajasti tiiminä, esimerkiksi tiimipalaverin yhteydessä.

Kiitos etukäteen vastauksistanne!

Ystävällisin terveisin

Natalie Bracone

Kyselylomake

1.Miten/millä keinoin pyritte mahdollistamaan lasten osallisuutta ryhmässänne?

2.Mitä haasteita mielestänne lasten osallisuuden toteutumiselle on päiväkodissänne?

3.Millä tavoin lasten osallisuus näkyy

a) ruokailutilanteissa?

b) lepoaikaissa?

c) ulkoilutilanteissa (ulos lähtö, ulkona olo, sisälle tuleminen)?

d) leikkiutilanteissa (vapaa leikki)?

4.Millä tavoin lasten osallisuus otetaan huomioon ohjatun toiminnan suunnittelussa ja sen sisällössä?

5.Millä tavoin lisäisitte lasten osallisuutta entisestään?